

FILIP GABRIELLA

„Gondolkodom,
de nem ítélek”

BESZÉLGETÉS FECSKE CSABÁVAL

– Szeret játszani?

– Hogyne! Szívesen játszom a szavakkal, a rímekkel. Szeretem a meglepő fordulatokat, a játékos szófacsarásokat. Azt hiszem, az *Aligai galiba* vagy a *Csalapinta villanytörpék* és hasonló címek után ezt nem kell különösebben bizonygatnom.

– Kezdjük akkor egy kis irodalmi fejtörővel! Egy vers első sorát idézem: „Tavas van, gyönyörű!” Ki írta?

– József Attila!

– Téved! A szerző Fecske Csaba. A cím: *Fény gyúl. A József Attila-vers első sora így hangzik: „Tavas van, tavasz van, gyönyörű tavasz.”*

– Ezt bizony eltévesztettem.

– Tekinthejtük ezt a „Tavas van, gyönyörű!” mondatot vendégszövegnek is. Ebben legfeljebb az a meglepő, hogy József Attilát idézi.

– Mi ebben a meglepő?! József Attila is ott van a nagy kedvencek között. Talán más költőkre – Weöres Sándorra vagy Pilinszkyre – gyakrabban hivatkozom, de nem sorolhatom fel mindig az összes klasszikust, akiktől tanultam, akiket tisztelek. Vagy az idézőjelet hiányolja? Esterházy Péter után szabadon azt is mondhatnám: nem idézet ez, pláne nem plágium, csak felhasználtam a jogos tulajdonom. Közös kincsünk a kultúránk, benne a nyelvünk és az irodalmunk is. Nem hiszem, hogy ilyen esetekben jelölni kellene a forrást.

– Nem akarom szóról szóra elszámoltatni, de a versei között bőven találunk átíratot is. Arany János után Toldi csütörtököt mond, Írószobám, Epilógus...

– Bocsásson meg, drága Arany János úr, olykor az ember úgy elaranyjánosul... Hogy mást is mondjak: az *Első életem* című válogatott kötetemben van a *Szeptemberi átírat*, az Kosztolányi Dezső *Szeptemberi áhítata* nyomán született. De keverednek nálam a műnemek: a parafrázisok mellett írók pasztisokat és paródiákat is. Nemcsak olvasom a klasszikusokat, idézem is őket. Az olvasó ember – ha valóban elég olvasott – felismeri ezeket az utalásokat, akkor is, ha nincs idézőjel, vagy nincsenek kurziválva a vendégszövegek. Nem sokat törődöm az ilyen formaságokkal.

– Ennek némileg ellentmondanak a szonettjei. Helyén van minden sor, lüktet a ritmus, pontos a forma...

– Lehet annak már vagy húsz éve, amikor a Liget főszerkesztője, Horgas Béla is megjegyezte, hogy a legtöbb versem szonett. Akkoriban tényleg ez a forma volt az egyik kedvencem. Azóta megjelent egy szonettkötetem is, a *Visszalopott idő*. Mostanában inkább szabad verseket írok. Nyers formában fejezem ki a gondolatokat, érzéseket. De korábban volt olyan korszakom is, amikor leginkább időmértékes verseket írtam, különösen a disztichont szerettem.

– *Pedig azt hittem volna, hogy az ütemhangsúlyos verseléssel és Petőfivel kezdődött minden.*

– Természetesen a magyaros lüktetésű verseket is írtam. Sőt: Szögligeten én voltam Petőfi 2, a faluhírű költő. De komolyra fordítva: tényleg szerettem Petőfit és Aranyt is, mindent elolvastam, amihez hozzáfértem. Már akkor jártam a könyvtárba, amikor még olvasni sem tudtam. Édesanyámnak én vittem haza a regényeket, nagyon szerette Jókait, Gárdonyit, Móra Ferencet. Ő is sokat mesélt nekem, majd az iskolában Tóth tanító néni volt az, aki még jobban megszerettette velem az irodalmat. Tőle hallottam először, hogy a közelünkben, Szalonnán is él egy költő, Kalász László, aki a szomszéd faluban, Perkupán született. Azt gondoltam, ha Perkupán születhet költő, miért ne születhetne Szögligeten is. Sorra írtam a lányok emlékkönyvébe a rímes közhelyeket, a tipikus klapanciákat. Ezeket – remélem – régen megrágták az egerek a padlásokon. Talán ötödikes lehettem, amikor az első komolyabb versem megszületett. Igaz, csak az utolsó két sorára emlékszem. Felező nyolcasok voltak. De ezt már sokszor elmeséltem...

– *Remélem, jól idézem: „Mert március tavasz hónap / Nincsen helye itt a hónapnak!”*

– Erről van szó. Tóth tanító néni tudott az én költői ambícióimról, vele és édesanyámmal sokszor beszélgettem erről. Sokáig csak nekik mertem megmutatni a verseimet. Egyszer az iskolában a tanító néni észrevette, hogy nem figyelek, valamit írok, és elvette a készülő verset. Ezzel még semmi baj nem lett volna, nem félttem tőle, de akkor nagyon megszeppentem, amikor kiderült, hogy megmutatta a művem az iskolaigazgatónak. Gyula bácsitól viszont már félttem, mert férfi volt, nagy bajszú, ráadásul számtant tanított. A következő óra elején azt mondta nekem: bizonyítsam be, hogy költő vagyok. Írjak egy verset, amíg a többiek matekoznak. A témát is megadta: márciusi hóesés. Akkor gyönyörű tavasz volt, kizöldült a határ. Rügyeztek a fák, daloltak a madarak. És váratlanul beborult az ég, és Szögligetet belepte a hó. Ebből következett a versem végén a nagy igazság: „Mert március tavasz hónap / Nincsen helye itt a hónapnak!” Gyula bácsi megdicsért. Később kiderült, hogy időnként ő is verselget. Szóval kollégák lettünk!

– *Ezt követően mindjárt egy országos hetilapban publikált. Miért nem a helyi újsággal kezdte?*

– A Szabad Föld járt a szüleimnek. Abban mindig volt szépirodalom is. Írtam a szerkesztőségnek, és elkértem Weöres Sándor címét. Magam is meglepődtem, amikor a postás meghozta a választ. Emlékszem, egy képeslap volt, az egyik oldalon Fényes Aldolf *Testvérek* című festménye, a másikon pedig a kézzel írt sorok. „Kedves Öcsém!” Így szólított meg Weöres Sándor! Ez nagyon jól esett nekem, és persze az is, hogy megdicsért és biztatott: ne hagyjam abba a versírást. Ez a néhány sor sokat jelentett számomra. Sajnos, a költőzködéseim során valahol elveszett a képeslap. De végül is tizennégy éves voltam, amikor az első versemet közölte a Szabad Föld. A *madárijesztő dala* volt az első vers, amiért pénzt kaptam, egyúttal ez volt életem első kezesmánya.

– *Költőnek készült. Országos lapban publikált. A matekot nem szerette, mégis műszaki középiskolába jelentkezett...*

– Ebben a döntésben komoly szerepe volt édesapámnak. Azt mondta, tanuljak valami olyan szakmát, amivel majd el tudok helyezkedni. Így kerültem 14 évesen Miskolcra, Diósgyőrbe, a Kohó- és Öntőipari Technikumba.

– *Gondolom, ott már nem az irodalom volt a legfőbb tantárgy.*

– Nyilván a szakmai tantárgyak voltak a fontosabbak, igyekeztem azokat is tanulni, szerettem volna a szüleimnek megfelelni. Elsőben még osztályelső voltam, de jött a nagy szerelem és a sport, a foci, és az iskolát hanyagoltam. De a vers iránti érzékenység, hajlam, vágyódás megmaradt bennem. Magyarból végig ötös voltam. Az érettségim csak szóbeliznem kellett.

– *Mégsem tanult tovább.*

– Az ELTE volt a nagy álmom, magyar–filozófia szakon szerettem volna továbbtanulni, de nem javasoltak. Negyedikben majdnem kidobtak az iskolából egy rosszul sikerült diákcsíny miatt, amelynek inkább az elszendvedője voltam, nem az elkövetője, mégis engem büntettek. Mindenesetre botrányhős lett belőlem, fegyelmivel, kettes magatartással. Nem mehettem egyetemre. Érettségi után nem sokkal behívtak katonának, Dunántúlon, Újdörögdpusztán voltam két évig, közel Nagy László szülőfalujához, Felsőiszkázhoz. Nehéz időszak volt. De ott is megmaradt vigasznak az irodalom, az olvasás. Saját verseimet egy kincstári pecséttel ellátott kockás füzetbe írtam. Sajnos, a katonaságtól sem javasolták egyetemi felvételemet, sőt, a KISZ-be sem vetek föl, ahová nem minden hátsó szándék nélkül jelentkeztem...

– *Politikai oka volt az elutasításnak?*

– Rossz katona voltam. Nem akartam én politizálni, viszont sokat kérdeztem. Tudni szerettem volna mindennek az okát, az értelmét. Ezt bizony nem nézték jó szemmel. A két év alatt háromszor utazhattam haza három napra, ebből két nap elment az utazással.

– *Leszerelés után nem is próbálkozott többet az egyetemmel?*

– Visszamentem korábbi munkahelyemre, a Kohászati Gyárépítő Vállalathoz. Megnősültem, lakás kellett, jöttek a gyerekek, egy lányunk és egy fiunk született, most már öt unokánk is van. Feleségem, Marika 2018-ban elhunyt...

– *A kohászatban tudták, hogy verseket is ír?*

– Hogyne tudták volna! A Diósgyőri Munkásban is megjelentek a verseim, az Észak-Magyarország szintén rendszeresen hozott tőlem. Azt hiszem, elismertek a kollégák. Huszonhárom évig dolgoztam különböző beosztásokban ugyanazon a munkahelyen. Alig voltam túl a negyvenen, amikor agyembólia következtében a fél oldalam lebénult, így lettem 1991-ben rokkantnyugdíjas.

– *Ez bizony szomorú fordulat, de szerencsére szellemileg nem sérült. Innentől kezdve legalább volt ideje olvasni, írni.*

– Köszönöm szépen, de ezt kihagytam volna. A munka mellett is sokat olvastam, és a versek is megszülettek. Húszéves koromtól rendszeresen publikálok. Első verseskötetem, az *Arcok holdudvara* 1978-ban jelent meg a Magvetőnél, két év múlva a Móra adta ki a gyerekversekből összeállított *Se füle, se farka* című könyvem. A helyi írócsoport és a megyei tanács támogatásával jelent meg 1987-ben az újabb verseskötetem, a *Vakfolt*, és azután jött a betegség. De már a következő évben elkészült a *Holdfényben*, az is verseskötet volt. Azóta sorra jönnek a versek, a mesék, humoros írások, a különböző versválogatások: istenes versek, erotikus költemények, szonettek...

– *Minden műfajban megmutatkozott, ír verset, prózát, néhány meséjét dramatiszálta, viszont a regény kimaradt a sorból. Pedig tudna mesélni a falujáról, a családjáról, a kohászatról, a katonaságról...*

– Legutóbb az Élet és Irodalomban jelent meg egy novellám, *A csúnya lány*, az még egy katonakoromból megőrzött történet. Lehet, hogy tudnék mesélni,

Családi fotó, 1975

de soha nem akartam regényt írni, legfeljebb novellákat, esszéket. A regény időigényes, ahhoz ott kell ülni az íróasztalnál, a vers akkor is megszületik, amikor éppen sorban állok valahol, vagy zötykölődöm a buszon. Megérint egy érzés, egy hangulat, nem hagy nyugodni egy gondolat, és azt szeretném minél hamarabb, minél tömörebben megfogalmazni és másokkal is megosztani. Elsősorban költő vagyok.

– Miskolci költő vagy szögligeti? Ezt csak azért kérdezem, mert több mint fél évszázada Miskolcon él, és idén május 11-én, a város napján megkapta a Pro Urbe-díjat. Pedig több verse kötődik Szögligethez, mint Miskolchoz...

– Magyar költő vagyok. Tehát ez is meg az is: Miskolc a „feleség”, Szögliget az „első szerelem”. Remélem, a „feleség” respektálja ezt.

– Tegyük próbára a költőt! Tudná folytatni a verset? „Tavasza van, gyönyörű, / lelkesen nő a fű / fölfelé, ég felé...”

– Nem tudom folytatni. Nem tartozom azok közé, akik kívülről tudják a saját verseiket. Állítólag Kormos István 200-300 verset is könyv nélkül elmondott. Nekem ez nem megy.

– Megírja a verset. Kész. Megjelenik. Elengedte.

– Ez nem ilyen egyszerű. Amikor megszületik bennem a vers, gyorsan leírom, és amíg emlékszem rá, igyekszem legépelni. Aztán újra és újra előveszem, finomítom, keresem a legjobb, a legmegfelelőbb szavakat. Csak akkor küldöm el az új versemet valamelyik szerkesztőségbe, ha már úgy érzem, kész. De aztán gyakran előfordul, hogy a megjelenés után is változtatok a szövegen. Megtörtént, hogy egy versnek az újabb változata került be a következő kötetembe, majd később azon is pontosítottam. Bennem soha nem ér véget az alkotói folyamat. Mindig próbálok valami jobbat létrehozni. Persze nem biztos, hogy ez mindig sikerül. Még az is lehet, hogy az előző variáns jobb, mint az újabb. Soha nem tudom végképp kitenni a pontot.

– *Sőt, a vesszőt sem teszi ki. Miért nem használ a versekben írásjeleket?*

– Kezdetben használtam írásjeleket. Emlékszem, amikor az első verseim megjelentek az Észak-Magyarországban, egy szögligeti férfi gratulált, és megjegyezte, hogy ő ennyi pontot meg vesszőt még nem is látott egy ilyen rövid szövegben. De nem emiatt kezdtem elhagyni az írásjeleket. Úgy gondoltam, ezzel lehetőséget, szabadságot adok az olvasónak, hogy úgy értelmezze soraimat, ahogy az neki tetszik. Felbátorított az is, hogy más, tradicionálisan verselő költők sem mindig használtak írásjeleket, például Kányádi Sándor vagy az én földim, Kalász László sem. Egyébként voltak kritikusaik, akik szóvá tették az írásjelek elhagyását. Különösen a gyerekversek esetében okozhat ez problémát, hiszen megzavarom a fiatal olvasókat. A vers értelmezésén, megértésén túl a helyesírásukat is elbizonytalaníthatom...

– *A felnőttek is félreértelmezhetik a sorait. Ilyenkor szoktuk a Bánk bán történetéből ismert mondatot idézni: „A királynét megölni nem kell félnetek jó lesz...”*

– Persze, tudom én: egy hiányzó vessző megváltoztathatja a szöveg értelmét. Annak idején Kulcsár Imre színművész is mindig megkért, mielőtt felkészült volna egy-egy versem előadására, hogy pótoljam a kimaradt írásjeleket. Pedig ő nagyon művelt, tájékozott ember volt, gyönyörű orgánussal. Sajnos már 2012-ben elhunyt. Gyakran szerepeltünk együtt irodalmi esteken, tehát ismert engem, tudta, hogyan gondolkodom a világról, mégis ragaszkodott a pontos – központos! – szöveghez. Egyébként van olyan kötetem – a Holnap Kiadónál megjelent *Tolvajszél* –, amelyikbe bekerültek írásjeles versek és olyanok is, amelyekben se pont, se vessző. A szerkesztőnek is feltűnt ez a kettősség, de végül úgy döntöttünk, maradjon így. Egyébként Nagy Borbála Réka, Nagy László unokája gondozta a kéziratot, és arra is nagyon büszke vagyok, hogy megismerhettem és beszélgethettem vele. Azt viszont most már kicsit bánom, hogy az írásjelek használatát tekintve nem egységesítettük a verseket, mert így következetlennek, ellentmondásosnak tűnhet az egész. Ráadásul az is előfordul időnként, hogy saját versem felolvasására kérnek, és az írásjelek hiánya miatt tévesztek a ritmizálásban. Olyan ez, mintha magamat is becsapnám.

– *Zavarja, ha félreértik?*

– Amikor kiadom a kezemből a verset, már nem tudom befolyásolni az értelmezését. Nincs ezzel semmi baj. Az viszont nagyon zavar, ha valakit rosszul idéznek. Nem a kisebb nyelvbörlésokra vagy elírásokra gondolok, hanem az olyan szócserékre, amikor megváltozik a mondat értelme.

– *Például?*

– Mostanában történt, hogy egy gyerekversemben a „piros lábas” „poros lábas” lett! Mindkét szó értelmes, az eltérés mindössze egy betű, de nagyon más jelent, ha poros egy lábas vagy piros. Az ilyen értelemzavaró pontatlanságok nagyon bosszantanak.

– *Ha már a gyerekversekről esett szó: mostanában sorra jelennek meg az olyan lapozgatók, legkisebbeknek szóló könyvek, melyekhez rímelő képaláírásokat ír. Nem fél attól, hogy elaprózza tehetségét?*

– Valóban nem szellemi csúcsteljesítmények ezek a kis lapozgatók, de a gyerekek szeretik, és én is szívesen játszom ezekkel a versikékkal. Ha valóban van tehetségem, annak gyümölcseit osztogatni kell. Ha pedig nincs tehetségem, akkor én egy irodalmi ámokfutó vagyok, akitől az Isten mentsen meg minden olvasót.

– A közügyek nem foglalkoztatják, vagy tudatosan kerüli azokat?

– A közügyek valóban nem az én ügyeim, nem magánügyek, de ez nem jelenti azt, hogy nincs véleményem, hogy nem érdekelnének az ország és a világ dolgai. Inkább a kérdező, a csodálkozó ember szemével nézem a világot. Gondolkodom, de nem ítélek. Tényleg nem foglalok állást a közügyekben. Lehet, hogy ez gyávaság, nem tudom. Én mindig úgy szerettem volna élni, hogy minél kevesebb sebet ejtsek a világon, vagyis embertársaimon.

– *Eredetileg arra készült, hogy a kisemberek, az elesettek szószólója lesz, az ő érdekükben emeli fel a szavát. Használni szeretett volna.*

– „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” – ezt már Vörösmarty is megkérdezte. Be kell látnom, én sem sokat tudtam tenni az elesettekért, a kisemizettekért. Legfeljebb arra lehetnek jók a versek, hogy nemesedjék a lélek. Egy jó vers olyan, mint egy szép virág. Közvetlen haszna nincs, de gyönyörű: jólesik a szemnek, jót tesz a léleknek. Nekem eddigi életemben sokat segített az irodalom, a költészet.